

Osvětí, ad Buber I

Ladislav Hejdánek

Transcripts of this document:

[Osvětí, ad Buber I](#)

k dokumentu existují tyto přepisy:

[Osvětí, ad Buber I](#)

◆ bytový seminář, česky, vznik: 16. 6. 1980

◆ private seminar, Czech, origin: 16. 6. 1980

Osvětí, ad Buber I [1980]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1980-06-16 [Osvětí] ad Buber I (1)_s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: 16. 6. Naprosto na začátku. Tak jak víte, podstata té knížky nebo hlavní teze té knížky je, že člověk žije ve dvojm světě. Totiž že jeho postoj je dvojitý. To znamená, vzhledem k tomu, že každý postoj nějakým způsobem strukturuje skutečnost, vůči níž je postojem, tak ten postoj, když je dvojitý, strukturuje svět dvojitým způsobem, takže to vlastně je dvojitý svět.

Tato teze je určitou aplikací toho, o čem jsme si v jiné souvislosti kdysi říkali o světě, co to je svět, povaha světa. Myslím, že to tam bylo přitom, že to je nepředmětné. Ta myšlenka je taky samozřejmě starší, ale byla na biologické rovině rozvinuta hlavně školou von Uexküllovou. To je přelom století a spíš začátek tohoto století.

Jiný hlas: Jak se jmenoval ten autor?

Hejdánek: Von Uexküll a píše se to U-E-X-K-Ü-L-L. Ten tam zavedl svůj přísně myšlený pojem. Slovo bylo staré samozřejmě, něco jako naše okolí, Němci říkají *Umwelt*. Ale on to promyslel, definoval, velice přesně, co to *osvětí* (to je Patočkův překlad *Umwelt*) je. Patočka začal překládat *osvětí*, na čemž trváme. Je to velmi hezké slovo, protože to můžeme etymologizovat uměle jako osvojený svět. *Osvětí* je osvojený svět.

Zvířata totiž nejsou schopna, a samozřejmě rostliny, živé bytosti, nejsou schopna žít ve světě nebo dokonce na světě jako člověk. Jsou uzavřena v *osvětí*, které sice nemá pevně vymezené hranice, někdy je má dost pevně vymezené, ale je konečné. Je konečné a funkcionální. Ne prostorově, ale funkcionálně naprosto omezeno, nebo přesně řečeno, je uzavřeno. To je daleko lepší termín než omezeno. Nemá žádné meze, hranice pevné, kromě případů, kdy si zvíře značkuje svůj revír. Pak to má charakter mezí. Je otázka, jestli značkový revír je skutečně *osvětí*. Pravděpodobně *osvětí* je širší než značkový revír. V každém případě je *osvětí* něco, v čem je to zvíře zakleto. Zvíře může posunout hranice svého *osvětí*, ale nemůže z toho *osvětí* ven. To je úplně jiná situace než situace člověka ve světě nebo lépe na světě. Je krásné, že v češtině se dá rozlišit ve světě a na světě. Ve světě znamená uzavřen ve světě. Na světě, to je určitá volnost v tom. Člověk je na světě, narodí se na svět a ne do světa. Přijde na svět a žije na světě. Ne tak, že by byl uzavřen do světa, ale žít na světě znamená žít v otevřenosti světa.

Svět se liší od *osvětí* tím, že je v podstatě otevřen. Ta otevřenost není, to už chápeme z toho, co jsme si dosud řekli, jakousi výbavou světa, který je kolem nás. Poněvadž to, čemu říkáme svět kolem nás, je vlastně už velice komplikovaný důsledek určitého přístupu myšlenkového i praktického. Zejména svět kolem nás, jak to dnes chápeme, zejména od dětství, jsme vychováni a vzděláváni v technické formě přístupu ke světu. Máme tendenci, když se řekne svět kolem nás, tak co to je? Je to tento koberec, láhev, židle, stůl, osvětlení, místnost, dům, schody, ulice, město, a tak dál, galaxie, supergalaxie, systém, velká kupa galaxií, až nakonec vesmír.

Všechno, co jsem teď jmenoval, jsou věci. To je příznačné. Takže to, co říkáme svět kolem nás, jsme naučeni tomu rozumět jako jakémusi, jak kdysi Masaryk říkal, jestli si přečtete v prvním nebo druhém ročníku časopisu *Naše doba*, kterou vydával Masaryk, tak tam má Masaryk na pokračování studii, jmenuje se to *Rukověť sociologie*. Tam je mnoho různých věcí k tomu základních, přístupových, a mimo jiné tam říká, že svět není skladiště věcí. To je přesně to, co jsme naučeni od malička chápat jako svět: jako skladiště věcí. Všechno možné tam je a teď se tam vyvíjejí vztahy mezi tím. V podstatě co je ve vesmíru? Jsou tam atomy a subatomární částice až ty galaktické velké soustavy. Všechno postupně v hierarchii od nejmenšího po největší, ale jsou to všechno věci, předměty.

Tohle právě zastírá základní situaci otevřenosti světa. V čem je svět otevřený? Lidský svět. V čem je otevřený na rozdíl od uzavřenosti *osvětí*, v kterém je uzamčeno každé zvíře, každá rostlina, každá živá bytost? S výjimkou těch bytostí, které, a to už jsme si říkali, čili to mohu použít, s výjimkou těch bytostí, které vstoupily do světa řeči. Ta otevřenost světa se otevírá člověku přes otevřenost světa řeči. Čili svět je mnohovýrovný a ta nejzákladnější vrstva světa je řeč. Teprve přes otevřenost řeči se otevírá člověku i

svět. Do té doby, dokud lidská bytost, která ještě nebyla vlastně člověk, žila bez řeči, tak byla v *osvětí*. To, čemu říkáme, že se člověk odcizil přírodě, že vystoupil z přírody a že se stal nepřírozenou bytostí, jak třeba říká *Gehlen*, to je ten moment, v němž člověk vykračuje z uzavřenosti svého *osvětí* a vstupuje do otevřenosti světa řeči.

Tedy otevřenost světa se člověku otevírá přes otevřenost řeči – nebo jak jsme říkali, otevřenost světa řeči, aby bylo jasné, že rozlišujeme řeč a jazyk nebo řeč a mluvu. My jsme schopni mluvit díky tomu, že pobýváme ve světě řeči. Kdo nepobývá ve světě řeči, nemůže v pravém slova smyslu nic říct, může jenom mluvit. To je asi tak mluvit, jako když v televizi, když vypadne zvuk, tak tam někdo – jasně vidíme, že mluví, ale neslyšíme nic, nerozumíme ničemu, nejsme schopni to odezírat z pohybu úst. Čili my víme, že mluví, ale nevíme, co říká. Papoušek když mluví, tak nemůžeme vědět, co říká, protože ani on sám neví, co říká. Podmínkou toho, abychom pochopili, že někdo něco říká, je, že jsme schopni zaprvé my tomu rozumět a zadruhé, že on skutečně něco říká a že nejenom mluví.

Svět se nám otevírá přes svět řeči. To znamená, že náš pobyt ve světě pouze *osvětí* – ten termín *osvětí* vykládaný umělou etymologií jako osvojený svět je výborný proto, že tam je při zdůrazňování té osvojenosti prvek subjektivity. Osvojený svět, to je, jak vypadá z našeho stanoviska. Pro mouchu vypadá tato místnost úplně jinak, je jinak strukturována než třeba pro *netopýra*, kterého jsme tady jednou měli, nebo pro kočku nebo pro lasičku – pro ni jsou horizontem všechny škvíry pod nábytkem, na rozdíl od kočky, která tam nemůže. *Netopýra* to nezajímá, toho zajímají zase záclony nahoře, kde se zavěšuje. Čili každé to zvíře si osvojuje tentýž svět, totéž okolí si osvojuje jinak. Ten prvek osvojenosti znamená zároveň prvek jisté subjektivity.

Člověk, když ještě žije v *osvětí* – a to každé malé dítě se vlastně, když se narodí, tak se narodí do *osvětí*. Ne tak, že se narodí na svět. My to tak říkáme, ale to je proto, že příliš spojujeme dvě věci, přeskakujeme určitou důležitou etapu a zapomínáme, že když se dítě narodí, tak to není vlastně ještě člověk, že se člověkem teprve musí stát. Že vlastně je osudem každého člověka, že když se narodí biologicky, tak ještě ho čeká znovuzrození, jímž se stane člověkem. Což není to znovuzrození, o kterém mluví Ježíš, samozřejmě, to je ještě zase další znovuzrození.

Mimochodem je jasné po tom, co jsme si až dosud řekli, když už teda o tom znovuzrození, jak se o něm v evangeliích mluví, mluvíme, že tam jde o vstup do nového světa. Musíte se znovuzrodit znamená, musíte vstoupit do ještě jiného světa, než v kterém jste. Je otázka, jaký to je svět, ale to je evidentní – ten svět je totiž ohlašován, čili není problém, který je to svět. Je to svět božího království, který už je tady, ale ne tak, že by vládl všude. Je všude tam, kde jsou splněny jakési podmínky, a ty podmínky jsou ze strany člověka v tom, že on na sebe tu vládu nebeského království bere. Že ji jednak sám respektuje a jednak, že se skutečně v tom světě chová, jako když dobře ví, kdo tady má poslední slovo, kdo tady má poslední moc. A to je vlastně totéž, jenom na vyšší úrovni, ale je to totéž, co dělá to dítě, když vstupuje do světa řeči. To dítě se narodí do *osvětí*, v tom je uzavřeno, a když vstupuje do světa řeči, tak vlastně přijímá pravidla světa řeči. To dítě může odmítnout – teda samozřejmě normální dítě neodmítne – proto teda musíme přijmout království boží jako pacholátka, protože to není tak, že bychom uvažovali, jestli jo, nebo ne. Jako pacholátko znamená, že prakticky pokud jisté podmínky jsou normální, tak to dítě začne mluvit. To znamená, pokud jsou jisté normální podmínky, tak člověk prostě vstoupí do království nebeského. Tak se prostě znovuzrodí. To není otázka, že by se mohl rozhodovat, jestli jo, ne. Prostě je třeba ideálně přijmout tak, jako přijímá to dítě.

Samozřejmě to je možné jedině, když ta aktivita není z nás, ale všechna aktivita, která je z nás, je odpovědí na aktivitu, která není z nás. Tak jak jsme si ukazovali: matka oslovuje dítě, to dítě před sebou nemá ani předměty, nos, oči a tak dále, z kterých si skládá matku, ani neumí písmenka nebo hlásky nebo slabiky, z kterých by si skládalo nějaká slova. To dítě má tu matku před sebou, a zejména v tváři. Před sebou má tvář, kterou vidí přímo, rovnou, a teprve z tohoto, že se vůči tomu druhému, to jest matce, která se k dítěti přibližuje, sklání jako k člověku, ačkoliv to člověk ještě není, díky tomu udělá ten první krok, vstoupí do světa řeči, do světa komunikace s matkou a do světa, v němž si postupně uvědomuje, že

komunikace s matkou nespočívá v posuncích a v napodobování, ale v rozhovoru o něčem. Teprve tam se otevírá ta možnost o něčem se domluvit.

Tohle vlastně shrnuje všechno, co jsme si řekli minule, a do tohoto nám říká *Buber* některé věci.

Především vykládal jsem, proč jsem se zmiňoval o tom *Uexküllovi* a té jeho škole, že je to proto, že tady se píše, že svět je pro člověka dvojitý. Ne tak, že by v jednom tom přístupu svět byl a v druhém ne. To je obojí svět. Je to svět pro člověka, to znamená, to už je vnějšek, osvětí, vykročení ven, ale přesto je možný jeho postoj v této dvojí formě.

A *Buber* říká: Jsou taková slova, kterým můžeme říkat základní slova, a ta základní slova říkáme svou bytostí. To je to, s čím přichází matka před dítě. Matka se nepokouší sdělovat dítěti něco, a to tak dlouho, až ono to rozšifruje. To je úplně něco jiného. Matka říká základní slovo celou svou bytostí. Tady je jasné, že *Buber* nemá na mysli nějaký zvuk. Základní slovo je „táta“. Bývá zvykem u matky, aby to nevypadalo blbě, tak učí vyslovovat své potomky hlavně „táta“. Mají takový dojem, že ve chvíli, kdy dítě – a ono na tom něco je – ve chvíli, kdy poprvé dítě řekne „táta“, tak ten táta vezme na vědomí, že to je jeho dítě. Do té doby mu to přijde pořád takové divné. Je to pěkné, pokud s tím máte zkušenost. Jo, Petře, na tom něco je.

Honza Šimsa jednou o tom říkal: Člověk může být na to nevimjak připravený a furt si říká: No jistě, děti rostou, některé z nich jsou mé. Ne, ve chvíli, kdy to vezme jednou vážně, že to jsou jeho děti, mu něco lupne v bedně a už je nebere jako ty druhé. Na tom má dost zásluhu to slovo „táta“. Prostě je to tak, že nějaké to malé dítě, když to řekne, to první slovo... Zejména když se to jenom naučí jako papoušek, to taky člověka nevezme za srdce. Ale když člověk už vidí, že tam jsou různé osoby a nic, a máma tam je a nic, a teď tam člověk přijde a dítě rozjasní zraky – už bylo otrávené, jak babičky očumovaly a kdekdo očumoval – a kouká a řekne: „táta“. On táta skutečně přišel. To už člověk neunes, to je okamžitě v nebesích.

Tedy je to zajímavé, tyhle momenty, když si toho člověk dost všimne. Samozřejmě do jisté míry je to pokořující, že člověk je závislý na takovéhle věci. Ale na druhé straně, jakou to slovo má obrovskou moc. To slovo, které vyjde z úst dítěte nemluvněte, prakticky ani ještě není schopno nic, je to jedno z prvních slov, co vůbec vyžvatlá, a ono to má takovou obrovskou moc. Jenom proto, že to dítě to říká celou bytostí. Nezáleží na přesné výslovnosti, nezáleží na té patlavosti, nezáleží na mnoha jiných věcech, ale na tom, že to dítě se do toho vloží celé.

Moc je v tom, ne že si to člověk vymýšlí. To není, že mu lupne v bedně na základě něčeho – klidně by mu mohlo lupnout, kdyby dostal elektrický šok příslušně přesně mířený na nějaké místo – ne, tady před ním je druhý člověk. Ten člověk se stává člověkem teď pro mě. Matka nějak ví o tom, že to její dítě je člověk, ještě dřív, než se to dítě narodí. Ale ten otec to pořád nebere vážně. To vezme až přes toto. To je taková určitá zaostalost mužů, mají delší vedení.

Ale je v tom ta moc toho slova. To slovo to všechno udělá. Najednou to postaví na celou novou bázi. Já mám v příbuzenstvu teď jakéhosi švagra, kterému se narodila druhá mrňavá. On to prostě nebere na vědomí. Ta holka ještě neumí mluvit, je jí kolik, čtyři měsíce, ani ne, tři. Samozřejmě neumí mluvit, on ji prostě vůbec nevidí. Jako předtím, když přijde nějaká návštěva, tak dělá ty posunčičky a tyhle blbiny, ale komunikuje jenom se svou starší dcerou, protože ta už mluví.

Jiný hlas: To vypadá, že přijde domů a říká: „Copak dělalo naše děťátko?“ No, jedno. Myslí tím to starší, jo.

Hejdánek: Situace se radikálně změní ve chvíli, kdy ta matka jej – jak se to říká, ne vmanévruje, ale vyzve, aby vstoupil do světa řeči. To se podaří, matka úmyslně naučí první slovo. To se podaří. Zatímco to říká „g-g-g“, tak naučí říkat „táta“. Od toho rána bude mít otec dvě děti.

Tak to je to, co znamená, že základní slova říkáme svou bytostí, jak praví *Buber*. Zároveň také říká:

Základní slova neoznačují věci, nýbrž poměry. To je evidentní. Samozřejmě když to malé dítě řekne „táta“, tak to není, že už konečně zná název pro toho pána, eventuálně fousatého, co se tam tak často ochomýτά kolem, ale tady vysloví cosi podstatného, totiž ten vztah mezi sebou a tím fousatým pánem. To není

označení osoby, to je vyjádření vztahu.

Základní slova neoznačují věci, nýbrž poměry. Základní slova nevypovídají o něčem, co existuje mimo ně. To není prostě támhle nějaký pán. Víte, jak je to základně jako každý cynismus odlidštěné, když se říká: Hele, každičkého pána pozdrav a nevíš, kde je tvůj tatínek. Jak je to základně nelidské. Protože tady se označují lidi. A o to vůbec nejde. To základní slovo neoznačuje pána nějakého za tatínka, nýbrž vyjadřuje vztah, dává výraz vztahu.

Čili základní slova nevypovídají o něčem, co existuje mimo ně. Teprve jejich vyslovení zakládá bytí toho, co vyjadřují. To znamená, ten otec se skutečně v tu chvíli stává otcem, poněvadž to dítě řekne „táta“. A je příznačné, že pokud rodiče adoptují naprosto mrňavé čerstvě narozené dítě a to dítě řekne jednou „táta“, tak ten táta už se toho nikdy nezbaví, i když tisíckrát ví objektivně, že je pouze adoptivní otec. To prostě spadne do toho a je to tak.

Jiný hlas: Pokud to je lidská bytost normální. Taky se stane, že má na to nějak jako, že třeba sám byl vychováván trochu deprivovaně, tak pak tenhle kontakt tam... Ale i za normálních okolností prostě... já nevím, jestli se vám to taky stalo, ale prostě cizí dítě na hřišti nebo někde přijde, a teď přijde s modrýma očima takhle vyvalenýma jak bambule u bečka, se na mě koukne a řekne: „Táta“. Nikdy jsem to dítě neviděl, ono nevidělo nikdy mě. Mě to úplně rozseká. A teď se skoro stydím, že nemůžu vyhovět. Tedy to je konstitutivní, to, co dítě řekne. To je konstitutivní. To není tak, že tady je nejdřív nějaká objektivita a to dítě to nahlédne a nazve. Ale to dítě tím, že řekne táta, tak tím vlastně teprve ze mě toho tátu udělá v lidském světě.

Teprve vyslovení základního slova zakládá bytí toho, co vyjadřuje. Základní slova říkáme svou bytostí. No a teď on tam říká ten dvojí vztah ke světu, který vlastně strukturuje dvojím způsobem svět a tudíž vlastně strukturuje ve dva různé světy. Tato podvojnost světa má svou paralelu v podvojnosti základních slov, přičemž tady ještě navíc říká, že základní slova nejsou jednotlivá slova, ale slovní dvojice. Ty slovní dvojice můžou být buď *Já-Ty*, a to je to, co dělá to malé dítě, když řekne táta. Tak neříká: „tamhle ten chlap, to je můj otec“ nebo: „co se dá dělat, беру na vědomí, že je to můj otec“ nebo takhle nějak. Nýbrž to dítě se obrací, když říká táta. Nikomu nic neoznamuje, nýbrž obrací se na tu bytost před sebou, na tu tvář, která se k němu obrací, k tomu dítěti, a komunikuje s ním. Tím, že říká táta, je jedno, co říká, jestli říká *papa*, táta... jak to ještě říkají Francouzi? Teď si nevybavuju, víte to někdo?

Jiný hlas: Asi taky *papa*.

Jiný hlas: No, na tom nezáleží. Ten zvuk je fuk. To rozhodující je, že se tady jakýmsi slovem otevře to dítě tomu otci a otevírá se mu s takovou základní důvěrou, že ten otec už předtím je otevřený tomu dítěti. Otec přichází samozřejmě ke mně, k dítěti. Není o tom pochyby. Já se nekoukám kolem, jestli náhodou táta nehledá někoho jiného. Prostě vidím ho – táta.

A tak se konstituuje tento základní vztah. A teď je tam to *Já-Ty*. To není *Já-On* nebo *Já-Ono*. No a tady říká teda Buber, že základní slovo *Já-Ty* lze říkat jen celou bytostí. To nejde říkat napůl. Jen celou bytostí. On říká předtím: základní slova říkáme svou bytostí. Na tom trvá. Ale ještě je otázka, jestli to říkáme celou bytostí, anebo jen úsekem bytosti, částečně. Základní slova *Já-Ty* lze říkat jenom celou bytostí. Tam do toho jako bytost vstoupím celý. Naproti tomu základní slovo *Já-Ono* nelze nikdy říkat celou bytostí.

Vždycky je to jen kus bytosti.

A teď tam říká Buber hezkou věc, i když teda z toho nerozvinul to, co jsme si my řekli předtím, ale je to taky... musí nás to potěšit, že to říká. Jednak už základní slovo konstituuje ten vztah. A teď: kdo říká jedno ze základních slov, vstupuje do něho a stojí v něm. To je přesně ono. To dítě, když říká táta, tak vstupuje do světa řeči, ale nejenom do světa řeči, ale vstupuje do tohoto základního slova. Celou svou bytostí je teď v tomto slově, stojí v něm, stojí v něm pevně. A stojí v něm proto pevně, že pevnost není plodem subjektivního přístupu toho dítěte, ale ta pevnost je garantovaná oběma partnery a tady v tomto případě zejména tím otcem. To dítě předpokládá tu garantovanost u toho otce. Ono nemůže vstoupit tímto způsobem do kontaktu, do vztahu ke komukoliv, nýbrž jenom k tomu, u něhož předpokládá, že garantuje pevnost toho vztahu.

Dítě, které říká jedno ze základních slov, vstupuje do toho slova, stojí v něm, je v něm bytostně přítomno, pevně v něm je zakotveno, a to proto, že samozřejmě očekává, že ta pevnost toho zakotvení je garantována tím partnerem, k němuž se obrací. Proto ten partner, k němuž se obrací, je čímsi zcela odlišným, něčím úplně jiným než všechny ostatní lidské bytosti, které eventuálně by se tam mohly vyskytnout. A proto teda to dítě taky je schopno na základě tohoto rozpoznávat otce od ostatních mužů. Teprve na základě toho. Čili na začátku se to dítě otevře a teprve na základě té otevřenosti a toho vyjití vstříc tomu otci je schopno potom rozlišovat. Čili existuje jakýsi prostor, jakási krátká doba, kdy to dítě se může zmýlit. To, že se může zmýlit, dokazuje to, že ta otevřenost je na prvním místě a to poznání... tou otevřeností rozumí se to vstupování na cestu vstříc tomu otci, ta přivrácenost k otci, to přijetí otce jako otce a konstituování otce jako otce – to, že předchází poznání toho, kdo je otec. Čili zase určité připomenutí toho Schelera.

Hejdánek: A teď tam ještě takovou malou *kosmologii*, *fenomenologickou kosmologii*, k níž samozřejmě budeme mít poznámky kritické, ale z ní vyzorujeme, co lze vyzorovat, a naučíme se, čemu se lze naučit.

Tedy důležité je, že to nalezení, nebo spíše *konstituování* vztahu dítě-otec ve smyslu *já-ty*, se neděje ve vzduchoprázdnu, neděje se ve vakuu, nýbrž v určitém kontextu. A tento kontext je kontextem nikoliv věcí, ale kontextem významů – nebo jak bychom to řekli – vztahů, poměrů, kontaktů.

Tedy to není kontext osvětlný, v němž se tohleto odehrává, ale je to kontext světa, otevřenosti světa. A proto tedy také říká *Buber*, že předchází tento vztah, jak k otci jakožto ty, tak ke světu, který je v tom nutně přítomen, že předchází zkušenosti, každé zkušenosti.

To jsme si teď řekli před chvílí, že tedy ta otevřenost vůči otci předchází jakémukoliv poznání otce, rozpoznání, kdo je a kdo není otec. Že tam je taková mezera, v níž může dojít k omylu. *Buber* to říká takto: Ten, kdo zakouší – zkušenost zakoušení – ten se neúčastní světa. Vždyť zkušenost je v něm, a ne mezi jím a světem. Zkušenost není vztah ke světu. Zkušenost je něco, co je v nás, říká *Buber*.

A proč je tomu tak? Inu proto, že svět se neúčastní zkušenosti. Vztah, jak k tomu rozumí *Buber*, je vztah oboustranný. To je vztah, kde oba partneři jsou aktivní. Jenom to je skutečný vztah. Ale ve zkušenosti tomu tak není. Svět se vůbec neúčastní naší zkušenosti. Jenom dovoluje, aby byl zakoušen, ale vůbec se ho to nedotýká. A proč se ho to nedotýká? Inu proto, že k tomu ničím sám nepřispívá ani nic z toho nemá, říká *Buber*. Ten svět je zkrátka *inertní*.

A proto také svět jako zkušenost patří k základnímu slovu *já-ono*. To jest k tomu základnímu slovu, kde jsme sice bytostně přítomni, ale jenom částí své bytosti. Neexistuje zkušenost, v níž bychom byli celou bytostí. Je to vždycky jenom kus naší bytosti, která něco zakouší.

Naproti tomu základní slovo *já-ty* ustavuje svět vztahu. Nebo bychom mohli říct – tady je přeloženo vztahu, to bych se musel kouknout, jak je to německy – svět vztahů tedy, ale možná, že je lepší to „svět vztahu“, protože to je ten konkrétní vztah ke konkrétní osobě.

A teď ta *kosmologie* tohoto světa vztahu. Sféry, v nichž se zakládá svět vztahů, říká *Buber*, jsou tři. Sféry – mohli bychom tomu rozumět úrovně nebo vrstvy – jsou tři. První z nich je život s přírodou. Zde se vztah zachvívá v temnotě a je pod prahem řeči. Tedy musíme si uvědomit, on nemyslí na člověka, který se vztahuje k přírodě, nýbrž na bytost, která se vztahuje k přírodě. Každou bytost, která se vztahuje k přírodě.

Člověk, který se vztahuje k přírodě, je samozřejmě živá bytost a ten se vztahuje tímto způsobem, jak on to říká. Jenomže my přece víme, že do toho vztahu k přírodě intervenuje lidské myšlení, lidské vědomí. To je přítomno v každém vztahu k přírodě. Čili je tam cosi jako cizí těleso. A my na tohle jsme navyklí dávat pozor, takže my už vůbec nemáme tu základní schopnost vztahu k přírodě, do níž by ta *intervence* slova, *intervence* způsobu myšlení nějak rušivě zasahovala.

Tak, tady se mluví o životě s přírodou, kde příroda je partner aktivní, to není okolí. To je partner, a ovšem ten vztah se odehrává, se zachvívá v temnotě a je pod prahem řeči. Čili když my to takhle říkáme, tak bohužel už to říkáme tak, že tam rušíme to tou řečí, že to není přesné. Musíme vědět, že když bychom

chtěli z toho něco vyvozovat, tak jediné tak, že stále musíme reflektovat, co vlastně jsme řekli a jestli to vlastně odpovídá a tak dál, abychom nevyvozovali něco z toho, co jsme řekli, místo abychom vyvozovali z povahy toho vztahu samotného.

To je ta nesnáz této věci. A proto on nemluví o člověku, ale mluví o tvorech, kteří se obracejí k nám, když chce ukázat, co to je ten život s přírodou. Že to na první pohled vypadá dost kuriózně, když to on říká – první ten vztah, první rovina vztahu, život s přírodou – a teď mluví: „Tvorové se k nám obracejí.“ Snad my jsme příroda? Na první pohled to vypadá úplně vně kontextu. Ale to je velice důmyslně podloženo právě proto, že to nemůžeme říct o člověku dost, protože tam je to ztraceno. No a nemůžeme to zas říct objektivně o tvorech, kteří se vztahují k přírodě, protože my bychom byli jako diváci – tady je jedno zvíře, tady druhé – čili tam by se ztratil ten vztah.

Čili když už mluvíme, jak se zvíře vztahuje k přírodě, no tak musíme mluvit, jak se vztahuje k nám, abychom zachovali vztah, a přitom samozřejmě to zvíře těžko je schopno se k nám vztáhnout jinak než k přírodě. Takže ono je v tom zapleteno v té přírodě. Čili vztahuje se k nám jako k přírodě. Tvorové se k nám obracejí, ale nemohou nás dosáhnout, a říkáme-li jim ty, vážne naše oslovení na prahu řeči.

Samozřejmě že říkáme, když kocour něco provede: „ty pacholku“, „ty šelmo“, přesto říkáme ty. Obracíme se ke kocourovi, nemůže nás dosáhnout. I když mu říkáme ty, jsme ve světě řeči, říkáme mu to ze světa řeči, ale na prahu řeči to naše oslovení a náš vztah já-ty vážne, protože zvíře na nás nemůže dosáhnout. Zvíře není schopno vstoupit do světa řeči. Ve chvíli, kdy by bylo schopno, tak v tu ránu je vztah já-ty možný.

Druhou sférou je život s lidmi. Zde je vztah zjevný a má podobu řeči. Můžeme dávat i přijímat slovo ty. Čímž se zase trochu...

--- (1980-06-16 [Osvětí] ad Buber I (1)_s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: A tuto sféru teda, poněvadž je běžná a známá, tak tu pomímám a tou se nezabývám. Teď třetí sféra. Třetí sférou je život s duchovními jsoucnostmi.

To jsou ty jsoucnosti, to je trošičku blbej překlad, musíme se na to podívat. Překládal to muž, kterej sice studoval v Opatovickách, ale první věc překládal *Jasperse* a to se muselo odložit, protože to byl tak špatnej překlad, že to nebylo možný dát do tiskárny. A poněvadž se tam muselo něco dát, tak jsme tam dali, samozřejmě využili jsme hned příležitosti, a dali jsme tam *Útěchu z filosofie*. Muselo se tam honem něco dát, nic nebylo, tak *Útěcha*. Takže proto vyšla *Útěcha* jako první svazek *Tváře*. Protože ten překlad byl strašně blbej toho *Jasperse*, jinak teda původně plán byl z prvního *Jasperse*.

Takže asi tohle bude taky blbej překlad. Já jsem se na to dost nepřipravil, abych si to vzal k sobě. Čili to je fuk. Můžeme se podívat, samozřejmě, co to je jsoucnost. No, to je blbost, duchovní jsoucnosti, tak jsoucná. Jsoucná to jsou ty skutečnosti, které jsou. Jmenujme si je takhle.

No a jsoucnost, to je taková jsoucná, že jsou. Jsoucnost je taková jsoucná, že jsou. To je jsoucnost. Ale teď je otázka, samozřejmě, jestli ta povaha je jednotná, jestli všechna jsoucná jsou stejně, anebo jestli každé jsoucné je po svém. Pak by bylo nutno mluvit nejen o jsoucnech, ale také o různých jsoucnostech různých jsoucen. Pak má cenu mluvit o plurálu, že jsou různé jsoucnosti. Že třeba jsoucnost šutru by byla jiná než jsoucnost živé bytosti, jsoucnost zajíce by byla jiná než jsoucnost nějakého delfína a jsoucnost delfína by byla jiná než jsoucnost člověka, řekněme.

Pak by byly různé jsoucnosti. Je otázka, jak bychom to typizovali, jestli nakonec bychom nedošli tak daleko, že bychom to úplně rozmělnili na ty nejdrobnější kousky, že jsoucnost tohoto zajíce je jiná než jsoucnost tamtoho zajíce. Že tedy *principium individuationis* by koneckonců spočívalo v té jsoucnosti, příslušná jsoucnost. Že jsoucnost by byla třeba jedna jako druhá, vejce vedle vejce, ale rozlišovala by se jsoucnost. Každý by byl nějak jinak.

To jsou možnosti teoreticky. Ale on to tady používá v souvislosti, kde skutečně na místě jsou jsoucná. Život s duchovními jsoucny. Ale teď je otázka, jestli jsoucné může být duchovní. To je otázka, jak chápeme, co to je jsoucné. Jestli chápeme jsoucné jako to, co se vynějšňuje [nesrozumitelné], tak už problematizujeme trochu tu duchovnost. Poněvadž duchovnost, která se uskuteční, která se

zpředmětní, přestává být duchovností.

Je to jakési prosazení duchovnosti a každé prosazení duchovnosti na sebe bere něco, co je neduchovní. To záleží na tom, jak chápeme duchovnost. Ale v tradici, samozřejmě, ještě zase samo duchovno a duchovnost se dají ještě chápat jako jsoucno. Kam bychom pak došli. Tedy většinou, když máme na mysli spiritualitu, tak máme na mysli to, co je v hlubině naší bytosti, z čehož žijeme, čím žijeme, hýbeme se i trváme a tak dále. To je ta spiritualita.

Duchovno je víc než... Jednou jsem... já se na to hned potom podívám a příště si to řekneme. Nebo pokud bude ještě chvíli čas a neprotáhnu to dneska já moc, tak se na to podívám hned. *Bubera* tam máme, doufám, že ho najdu v knihovně. Takže já bych řekl, neznaje originálu, nemám ho teď při ruce, že tam by mělo být: třetí sférou je život s duchovními bytostmi.

No, ale uvidíme, co říká sám *Buber*. Zde je vztah zahalen jakoby v oblak. Tedy nějak zamlžený, je neprůzračný, je neprůhledný. To znamená, je zahalen v oblak. Není křišťálově průzračný. Není nahlédnutelný jako takový, jako vztah. Ale zjevuje se. Je zahalen v mlhový opar, v oblak, ale zjevuje se. Je mimo řeč.

Je mimo řeč, to je ta zahalenost v oblak, poněvadž jenom v řeči se věci prosvětlují. Ve světě řeči se věci ukazují, jak jsou, prosvětlují se. Ale tento vztah je mimo řeč. Je dřív než řeč. To jsme si řekli u toho dítěte a dneska jsme si to zase zopakovali. Je mimo řeč, ale plodí ji, říká *Buber*. Je mimo řeč, ale plodí ji. Tedy ta řeč je možná... a tady to není řeč ve smyslu tom, jak jsme říkali svět řeči, nýbrž to je promluva, heideggerovsky řečeno, to je *Rede*, nikoliv *Sprache*. Je mimo řeč, rozumí se mimo *Sprache*, ale plodí ji, nikoli ji, nýbrž plodí *Rede*.

To je samozřejmě blbost říkat, to je nedostatek *Bubera*. *Buber* prostě neprostudoval, když to psal, neprostudoval řádně *Heideggera*, jinak by musel tu diferenci provést. Je nesmysl říkat, že ten vztah je mimo *Rede*. To je samozřejmost, že je mimo *Rede*, protože je mimo *Sprache*. Ale plodí ji. Neplodí ji, samozřejmě neplodí *Sprache*. To je blbost. Nic ze strany člověka, nic ze strany živé bytosti nemůže plodit *Sprache*. Může plodit *Rede*. To může být základem promluvy.

Neříkáme mluvení, protože to už je zbavený všeho obsahu. Nám jde o to, že někdo něco říká. To už jsme venku z mluvy, venku z jazyka. To už je mluva aplikovaná, jazyk použitej. Tady nám jde o promlouvání, promluvu. No ale ta promluva je možná díky tomu vztahu, který je zakotven mimo tu promluvu, to je evidentní, je zakotven mimo řeč. To je dost zvláštní věc, že tady říká, že je mimo řeč, to by se muselo zkontrolovat. Ale my to musíme aspoň, ať už to kontrolujeme, nebo ne, že vy se pamatujete, jak jsem dával velký důraz na to, že socialita poněkud předchází to pobývání ve světě řeči. Čili my bychom skutečně, aspoň jak jsme na to byli připraveni, bychom dali za pravdu *Buberovi*, že mimo řeč. Skutečně mimo řeč, že tedy ten svět řeči ještě neintervenuje v momentě, kdy je navázán sociální kontakt, ten vztah, jímž bytostně se vztahuju k druhé bytosti, která se také bytostně vztahuje ke mně. Ještě svět řeči tam vůbec nepřichází, tam ještě ten svět řeči není součástí konstituce toho vztahu.

Něco jiného je, že to dítě je schopno tento vztah navázat jenom vůči bytosti, která v tom světě slova pobývá. Čili že tam nějak ten svět řeči přítomen je, ale není konstitutivní pro ten sociální vztah, sociální kontakt. Není konstitutivní. On tam je, ale nemusí tam mocně být. On tam zasahuje, ale v zásadě tam zasahovat nemusí. To je strašně důležité, potom až někdy budeme řešit tu otázku spíše geneze, že tam nemůžeme předpokládat oslovení. Ačkoliv tedy samozřejmě, to říkám já, například *Bible* to líčí tak, že to předpokládá. Že ten Adam nejenom byl stvořen, to jest uplácán z hlíny a vdechnutím oživen, ale byl osloven. A teprve když byl osloven, tak se teprve stal Adamem. Tedy v tomto smyslu, jak to traduje *Bible*, se předpokládá, že svět řeči je konstitutivní pro sociální vztah.

Mně se zdá, že je dost argumentů, proč toto nebrat jako normu. Já si myslím, že v téhle věci zejména proto, že *Genesis* nebyla psána, i když byla psána poměrně pozdě po prorocích, tak ta *Genesis*, první Mojžíšova, tak že přece jenom je to před jakýmkoliv myslitelným ustavením nějaké neřecké filosofie. A že tedy musíme brát takovéhle věci s takovou rezervou, jako když čteme, že zajíc je přezývka. To taky je v *Bibli*, ale prostě za každým slovem vidět inspiraci považuju za *nonsens*. Prostě je to potřeba

zkontrolovat. My dnes víme, že zajíc přežvýkavec není, že patří do hlodavců. Podobně můžeme mít dostatek argumentů, proč předpokládat, že sociální kontakt je dřív než svět slova.

Co to bude znamenat pro naše vylíčení geneze člověka, to necháváme zatím stranou, to je také jiná záležitost. Jestli se ukáže, že to naše pojetí je nosnější než to, ke kterému se kloní *Genesis*, to je ještě otevřené, nemůžeme to teď posoudit. A já jenom předem říkám, že v takovéhle věci si myslím, že *Bible* není kompetentní. Totiž ti pisatelé, kteří stáli u základu toho textu, i další redakce, nebyli vybaveni příslušným pojmovým aparátem natolik, aby mohli kompetentně zaujmout stanovisko v této otázce. Proto myslím, že jsme zásadně svobodní zaujmout stanovisko jiné. Ovšem musíme je zdůvodnit a musíme ukázat, v čem je lepší, v čem je výhodnější než to stanovisko, které najdeme v *Bibli*. Z téhle stránky je tedy základní svoboda našeho tázání. Opuštěte zase tuto *extempore*.

Ted' vztah je zahalen jakoby v oblak, zjevuje se, je mimořechodý. Neslyšíme žádné ty, a přece cítíme, že jsme voláni. Tady se on pokouší o takové naznačení geneze. Prostě ono to tak není. My přece víme, že nikdo z nás se neocitl v situaci, kdy by najednou byl osloven samotným oslovením. Že bychom byli vyvoláni jménem a že bychom slyšeli výzvu nějakou nebo příkaz nebo nějaké zaslíbení přímo shůry a přímo od oslovení. To je jenom v nějakých literárních textech. Je to líčení, které můžeme brát doslova nebo jako metaforu, ale nikdo z nás to nezažil. A kdyby to zažil, tak už jsme na to tak nacvičení, že by první, čeho by se lekl, jestli není cvok, jestli si náhodou nevymýšlí, jestli se najednou nějak příliš nenamočil do nějakých mystických prožitků nebo něco takového. A pokud bychom tuhle kontrolu neměli, tak lehko by se stalo, že bychom se zbláznil. Kdyby se to reálně stalo, lehko by nás to vyvedlo z konceptu. A tedy, jak je to možné? Buber tady říká: neslyšíme žádné ty, nikdo nás neoslovuje, a přece cítíme, že jsme voláni, přece cítíme, že jsme oslovováni. No tak to je něco, co já od samého začátku tady sugeruju celým výkladem o nepředmětém oslovení, o výzvě a tak dále. Zatím nechávám úplně stranou, kdo nás oslovuje nebo co nás vyzývá. Ale už jsme si to zdůvodnili už v tom starším kurzu o nepředmětém myšlení: jakmile se budeme ptát „kdo“ nebo „co“ nás oslovuje nebo vyzývá, tak už vypadáváme z toho základního stavu. Tedy do značné míry to, co tady říká Buber, je důsledek toho, že ještě on sám se z toho nevymaňuje. On říká: neslyšíme žádné ty, tím naznačuje, že neslyšíme hlas z nebe. Ale to je pravda, že neslyšíme, ale my přece slyšíme ty. To, že se cítíme ve svých svědomích obvinění, vyzývání, že prostě se kroučíme přímo úzkostí nebo nevolí, nevolností snad ještě lépe, jak se nám vtiskuje do našeho myšlení něco, co bychom tam raději neměli. Už jsme se provinili, něco jsme udělali a teď se nám to vrací a my se toho polehoučku nemůžeme zbavit. Katolíci to mají trochu lehčí, protože se jdou vyzpovídat, a pokud jsou to takové duše trochu prostší, tak se opravdu toho zbaví. *De facto*, to je ten smysl zpovědi.

My protestanti jsme neurotizovaní na celý život tím, že se přece takhle nemůžeme ničeho zbavit. Proto možná ta morální náročnost na sebe je u protestantů větší. To je ale v zájmu sebezáchovy. Prostě člověk by to neunesl. Člověk je pořád rozedrán úporně se vracejícími vzpomínkami na to, co udělal blbě, v čem zklamal, v čem zradil, v čem udělal šílené svinstvo a tak dál. Ted' to nemá komu vypovídat, ted' nemá, jak se toho zbavit. Poněvadž ta taková všeobecná zpověď, to je sice hezké, ale ono to opravdu nestačí. Kdyby člověk mohl najít někoho, ke komu by šel a řekl to všechno – a bylo by to zbytečné, poněvadž on by to věděl stejně, ani by to nemohl okecat, nemohl by se z toho vykecat. Musel by to říct, jak to opravdu je. A protože by to tam člověk nikdy nevěděl, tak by to musel říct ještě o něco hůř, což je taky dobrý předpoklad pro to, aby se dostal do jisté *kontrice*. Tím, že by to zhoršoval, to je známá věc, když něco člověk provede a teď čeká, co ti druzí tomu řeknou, tak řekne víc sám a sám se odsoudí a možná tvrději. Tím vezme tomu druhému vítr z plachet, takže ho chlácholí, že to tak hrozné není.

Člověk je tvor velmi komplikovaný a dělá, co se na potkání kde zná. I takoví ti jemnoučci. Ale přece jenom to je oblafnutí sebe i těch druhých nebo těch druhých i sebe. Koneckonců se z toho stejně, ti druzí mě třeba uznají a chlácholí mě a tak dál, a já přece vím, že jsem se zachoval jako srab. Nikdo mě z toho nevyváže. Čistě jenom z toho důvodu, že bych to neunesl.

Já jsem jako malý kluk strašně lhal. Má to nejružnější aplikace možné a taky aspekty věci. Strašně jsem lhal, a to se psychologicky naprosto jistě, já byl vychováván takovým způsobem, že jsem nemohl jinak než

lhát. To byla nejnormálnější má odpověď, abych přežil. Jenomže bohužel na mě rodiče, nebo hlavně matka, měla dostatek času, aby každou mou lež důkladně ze všech stran prověřovala. Takže já se musel zdokonalovat. Já jsem lhal tak komplikovaným způsobem, že mě to zcela vyčerpávalo. Čistě proto, že se takhle nedalo dál žít, tak jsem uznal, že ta pravda je přece jenom lacinější, že člověk má klid. Nemusí to tak zabezpečovat. Vždyť já když jsem někde něco provedl a teď jsem šel domů, to nestačilo říct, že žádný průšvih nebyl. Matka se na mě koukla a už věděla, že průšvih je. Takže já jsem to musel zabezpečit to své říkání, že ne. Čili já jsem musel po cestě domů honem někam zaběhnout, kde jsem čekal, že matka odpoledne bude na návštěvě nebo někam, a tam by se mohla dozvědět. Čili já to musel poslat tam, aby tam byla správná informace, jak to vlastně bylo, aby to bylo v souladu s tím, jak já jsem říkal, jak to vlastně bylo. Celé to byla důmyslně zkonstruovaná lež. To dá děsnou práci. Takže ti protestanti jsou asi, já si nemyslím, že je to kvalita taková nějaká pozitivní, ale jsou morálně na sebe náročnější čistě z důvodu sebezáchovy.

A bohužel tohle si dost neuvědomují. Tenhle vlastní motiv té morální zachovalosti jakési lepší vytěsňují ze svého vědomí a pak jsou schopni si myslet, že jsou o něco lepší než ti druzí. A oni vlastně jsou na tom hůř právě z tohoto důvodu, protože tím, že se vyvarují takových těch hrubých nešvarů, tak ty nešvary zjemňují do takové podoby, že to vlastně je až spirituální záležitost. No tak, když se to takhle rozebere, tak tam člověk vidí, jak vlastně všichni jsou na tom stejně. I když je každý jiný, tak že to „lepší“ a „horší“ v lidských silách posoudit není.

Cítím se ale v určitém teologickém souhlasu s tím, čím jsme primitivnější, tím to máme jednodušší. Otázka je, jestli je to jenom primitivnost, jestli to není naopak neobyčejně důmyslný aparát, jak popřít vinu. To je velká otázka, jestli je to skutečná primitivnost. To je taková primitivnost, jako doporučoval Rousseau, mně se zdá. Jako se Luther neustále pletl v *Jakubovu epistolu* a my jsme ji uznali – „vyznávejte se jeden druhému a modlitba spravedlivého hodně pomůže“ – tak jsme osvobození, když se to vyžvaní. Jiný hlas: Tam nejde o osvobození od té viny, ale spíš jako že nadále přes tu vinu se mnou je počítáno. To je vlastně smysl toho vyznání se.

Hejdánek: Já vím, já jsem teď nechtěl říct ani slovo k teologii. Mně šlo o psychologii. A fakticky to je tak, že člověk, který se vyzpovídá, tak si uleví. To máme psychologicky známou věc. Jak je to teologicky interpretováno, nechávám naprosto stranou. Vaše zkušenost, to už je spíš taková zpověď.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: Jak se k tomu vyslovit? Mám zkušenost s tím, jak už mnohokrát v životě jsem zalitoval, že něco takového prostě nemůžu. Ale já ne nemůžu, že bych neměl objektivní podmínky. Já už jsem tak uzpůsobený, že já bych to přes rty, přes jazyk nevynesl. Prostě já už nejsem schopen to sdělovat. Já mám dojem takové nějaké nemravnosti, když to říkám. Já mám dojem, že už vím, že to říkám proto, protože se toho chci zbavovat. Všechno ve mně je vztyčený prst, že a říká: ty pacholku, ty se toho chceš zbavit. Jen si to nech. Tohle já už jsem celej uspořádaný tak, že prostě to nemůžu udělat z vnitřních důvodů, ne proto, protože bych nemohl, samozřejmě to stačí prostě přestoupit nebo říct, že jsem katolík a vlízt někam, kde mě neznají, tak přece tam mě pokřtí. Víme, jak se to v Čechách dělá. No, mohl bych. Jenže nejenom, že bych nevěřil, že mně to k něčemu může být dobrý, ba že je to vlastně podvod na mně, ale navíc já bych to cítil jako vržení své viny. To je všechno samozřejmě nabočkováný, já vím, jenomže už je to, já už jsem tak dalece, už mám ty protilátky, že já už nemůžu.

No, ale to jsme teda... Tedy, to všechno k tomu: neslyšíme žádné ty, a přece cítíme, že jsme voláni. Neslyšíme, ale jestliže cítíme, že jsme voláni, tak cítíme to ty. Prostě mně se zdá, že jeden z největších filosofických problémů, teda aspoň v mém pojetí pravdy, jeden z největších problémů filosofické koncepce pravdy je, jak neslavit vztah k pravdě personálně. Na jedné straně to je pojem, kterej má obrovskou nosnost, skutečně interpretovat Boha. Jsou zde určité [nesrozumitelné], jsme v problémech, všechno se to kácí, nevíme, na co to navázat, je to jakýsi *relikt* něčeho a tak dál. Co s tím? Musíme něco novýho. Vždyť koneckonců pojem Bůh, to je pojem obecně náboženskéj, ve všech náboženstvích to je, s Hospodinem nemá co dělat vlastně. I tento obecně náboženský pojem bylo potřeba nějakým způsobem

interpretovat, použít nějakého takového běžného pojmu, to jest pojmu Bůh, a teď tam navěsit nějaké významy, které tam původně nebyly. To klidně můžeme i s jiným pojmem. Tedy já si myslím, že aspoň dočasně je možno v té situaci, kdy už naprosté většině lidí neříká slovo Bůh nic, té aspoň Evropou poznamenaného lidstva, samozřejmě.

Proč papež jezdí do Jižní Ameriky a do Afriky a tak dále? To je proto, protože se cítí tak, zřejmě se cítí takový vítr vane z končin země, kde ještě náboženství není v rozkladu. A tím se chce křesťanství přizpůsobit na tom, že ještě někde jsou nevyschlé studánky religiozity. Samozřejmě, že to je strategický *nonsense*.

Takticky to na nějaký čas může vyjít, strategicky je to hluboký *nonsense* a je to nová zrada křesťanství, poněvadž křesťanství je protináboženské a už jednou na to šíleně doplatilo, že se ponáboženšťelo. A teď ta příležitost nastane znovu. Oportunismus *non plus ultra*. *Nonsense*.

Ten evropský a Evropou poznamenaný svět už je po téhle té stránce tak zbaven schopnosti účasti na mýtu a religiozitě, že opravdu ten pojem Bůh je spíš překážkou než nějakou pomocí. Z tohoto důvodu já jsem hledal, dlouho jsem hledal, jaký jiný pojem by bylo možno zatížit všemi těmi konotacemi, všemi těmi významy, a nic neztratit. A jedním z největších problémů je, jak tam zachovat tu personalitu. Protože totiž chápat Boha jako bytost znamená chápat ho jako jsoucno. To je koneckonců, i když je to bytost nekonečně vyšší než bytost lidská, tak je to bytost, která má své *dedans* a *dehors*, své vnitro a svůj vnějšek. A v tom vnějšku k nám přichází. To jest nám se zjevuje ve vnějšku. Ale my přece víme, že to vůbec není pravda, a celá ta tradice izraelsko-křesťanská je proti tomu a ukazuje, že zjevení je zjevení jiného typu než *fainomenon* v řečtině. Že to není zjevení tak, že by to bylo přede mnou. Nýbrž je to zjevení, že se mě to zmocňuje.

A teď, jak se mě zmocňuje pravda? Když už nebudeme mluvit o Bohu a budeme mluvit o pravdě, jak se mě zmocňuje pravda? Tak, že si ji musím personalizovat? To je *nonsense*, to je nesmysl, protože jakmile personalizuju pravdu, tak z ní dělám bytost, která má svůj vnitřek a svůj vnějšek. A jak, jestliže to není personalizace, odmítnu personalizaci, není to pravda, která by byla personální bytostí, tak jak mě může personálně oslovovat? Tady jsme navyklí okamžitě říkat: no, pak je to neosobní pravda. A tohle je ten problém, jak zachovat ty konotace, které postihují nebo vyjadřují skutečnost, že já jsem osobně osloven, a přitom to neobjektivovat tak, že můžu být osobně osloven jen nějakou osobní bytostí. To je ten problém.

Tedy není pravda, že neslyšíme žádné ty. Ledaže bychom důraz dali na to slyšíme. Samozřejmě neslyšíme ušima. Ale jestliže se cítíme být voláni, to znamená cítíme se osobně být voláni. To není tak, že tady je nějaké volání na poušti a my ho zaslechneme a řekneme si: no tak co, chceme to slyšet, nebo ne, uslyšíme, nebo neuslyšíme, budeme poslouchat, nebo nebudeme poslouchat? To není tak. My jsme osobně zasaženi, tedy pokud jde o nás, tak personalita je naprosto jednoznačná. Jsme to my, kteří jsme osloveni. Ne všeobecně někdo, to není žádná obecná pravda nebo nějaká obecná formule všeobecně platná. Jsme to my, konkrétně my jsme zasaženi, my jsme osloveni, my máme udělat něco, a ne někdo jiný.

Tedy to naše ty je tady pod moc... Něco nebo někdo se zmocňuje, já zase to objektivuju, neumím to říct jinak, se zmocňuje naší bytosti, zmocňuje se našeho ty. A my odpovídáme, říká Buber. Neslyšíme žádné ty, a přece cítíme, že jsme voláni, a odpovídáme. Ať už vytváříme, tvoříme, nebo myslíme, nebo jednáme, říkáme svou bytostí základní slovo, aniž bychom mohli říci ty svými ústy. Zase to zjednodušuje. Není pravda, že... My klidně můžeme říci ty svými ústy, poněvadž se denně můžeme modlit. Otče náš, jenž jsi na nebesích. Vůbec. Ale je v tom cosi nefér. Je v tom cosi, co v určitém kontextu se vyjevuje jako něco, co vlastně je podvráceno. My už to necítíme, poněvadž my to máme třeba očištěno. Ale většina lidí to očištění nemá.

Tak my říkáme svou bytostí základní slovo, ale tedy legitimně to ty, ne svými ústy. Ale to ty legitimně nějak nemůžeme říct vůbec, ne svými ústy.

A teď tady klade otázku Buber: Ale jak můžeme pojímat to, co je mimoreč, do světa základního slova? No, já tadyhle skončím, protože tím se vlastně dostáváme k bráně toho, co si necháváme ještě na někdy

později, spíš asi po prázdninách, než ještě před prázdninami. Já nevím, dohodneme se, je to tady trochu... a já myslím, že to nemá cenu uspěchat nebo že by se to dalo jakési *extempore*. Já bych tedy sám to ještě neříkal. Jak můžeme pojímat to, co je mimoreč, do světa základního slova? Jinými slovy, jak můžeme pojímat pravdu, která je mimoreč, do světa základního slova, to jest do ty, do těch základních sloupů, opěrných sloupů nebo do těch rozhodujících struktur světa řeči?

Jak to, jak to? No, my jsme si už naznačovali, že pravda nás oslovuje jenom *médiem* řeči. Také my jsme schopni chápat pravdu, rozumět tomu oslovení pravdy, odpovídat na pravdu, jenom ve světě řeči. My jsme schopni se setkat s pravdou jako s pravdou jediné ve světě řeči. A přesto víme, že pravda není ze světa řeči. Že pravda je dřív než svět řeči, nebo že je na něm nezávislá, že pravda je bytostně podstatnější, základnější, svrchovanější než svět řeči.

Jiný hlas: Ale vy jste teď říkal, že s pravdou se můžeme setkat jediné ve světě řeči.

Hejdánek: Jedině ve světě řeči, jakožto s pravdou jsem říkal. To je rozdíl. Poněvadž samozřejmě pravda funguje všude a oslovuje každého, ale jakožto s pravdou jediné ve světě řeči.

Jiný hlas: A když jsi předtím mluvil o tom vytržení nebo vytržení toho ega, že ta cesta jde přes svět řeči a ta pravda je ještě zatím, za tím světem řeči, o tom si ještě něco budeme říkat, takže se nesetkáváš s pravdou ve světě řeči.

Hejdánek: No tak dobře, já asi to jsem řekl nepřesně. Smyslem toho jsem chtěl zdůraznit to prostřednictví, *médium* světa řeči. Že bez světa řeči nelze se s pravdou setkat. Jenom tím prostřednictvím. Ovšem právě tak, jako člověk musí vyjít ze sebe a ze svého osvětí do otevřenosti světa řeči, tak právě tak jako musí vyjít do otevřenosti světa, která se mu otevírá přes otevřenost světa řeči, tak musí vyjít zase ještě dál do světa, v němž se setká s pravdou. Ovšem to už není svět vlastně. Tady ta podstatná věc je ta, že ve světě řeči se člověk může zabydlet. Ve světě řeči se může stát občanem světa řeči. Může se zabydlet ve světě, v otevřeném světě, může se stát občanem otevřeného světa. Ale nemůže se stát občanem světa pravdy. Proto nemůžeme v tomto případě ani mluvit o světě v pravém slova smyslu.

S pravdou se skutečně setkat může člověk ne tak, že se do ní vnoří, nýbrž že ze sebe vykročí a setká se s ní a zase se do sebe musí vrátit, k sobě vrátit. To je naprosto v pořádku. Jenomže toto vykročení ze sebe a vrácení do sebe, to je možné jediné skrze svět řeči. To člověk nemůže udělat, aniž by se předtím stal občanem světa řeči. Jenom jakožto bytost mluvící, jakožto bytost pobývající ve světě řeči může ze sebe vyjít a setkat se se světem pravdy, nebo s pravdou přesněji řečeno. Svět je tady velmi problematický. A zase se pak vrátit k sobě a tu pravdu realizovat. Tenhle jemný rozdíl tam je. Jestli jsem řekl, že se může jediné ve světě... bez média to nejde. Tady není to tak, že by ta pravda vešla do světa řeči a v tom světě řeči tady došlo k setkání obou partnerů. Tak to není.

Nicméně člověk, který je schopen extáze, nepřestává být občanem světa řeči. To není extáze, která by znamenala vytržení, odchod ze světa řeči. Člověk zůstává ve světě řeči, podobně jako zůstává ve světě *fysis*. Extáze neznamena, že ztrácí tělo, že opouští své tělo. No ale to teda bude záležitost potom dalších dnů. Já mám dojem, že by to mohlo stačit, stejně jsme to přetáhli a...

Jiný hlas: Jenom jsi na začátku si jako ťuknul větu, ke které jsi se nevrátil. Osvětí, jehož prvek subjektivity. A pak to zaznělo úplně jiným... Mně se zdá, že to pořád není vyjasněný ten vztah mezi řečí a subjektivitou. Jako když se to pořád ještě ze dvou... Někdy hovoříme o sebereflexi, o sebevědomí, a pak někdy hovoříme o řeči. Tady například zase se to v jedné větě najednou dostane k subjektivitě, o té se mluvilo.

Hejdánek: Tedy poznámku nejdřív k rozlišení dvou pojmů. Subjektivitou se obvykle myslí skutečnost, že všeho objektivního se zmocňujeme my. Že my jsme schopni se dívat, jako bychom se nedívali, nýbrž vždycky jsme u toho my, kde se díváme, že poznáváme vždycky jako my, a ne jako kdybychom my u toho nebyli. I když ideálem vědy je vyloučit co možná subjekt z procesu poznávání. Všechno to uspořádat tak, jako kdyby subjekt tu nebyl, i když samozřejmě vždycky tento subjekt to odečítá, měří, pozoruje a tak dále. Ale v tomto smyslu, v tom běžném smyslu, subjektivní znamená vlastně objektivitu. Tak, že je to

jenom objektivita vědomí. Objektivita vědomá, psychologická, zejména *noetická*. Objektivita, která sice je přiřaditelná určitému subjektu, ale je to nepochybná objektivní skutečnost, že někdo se

--- (1980-06-16 [Osvětí] ad Buber II (2)_s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Tak jsem měl na mysli něco jiného samozřejmě. Když mluvíme třeba o lišce nebo zajíci nebo myši nebo netopýru a o jejich *osvětí*, tak tam v tom smyslu, jak jsme teď o tom hovořili, není možno o žádné *subjektivitě* mluvit. Tam jde o vstaženost k subjektu.

A ta vstaženost k subjektu, jestliže to má být vstaženost k subjektu a ne k objektu... Pro nás, když pozorujeme, jak se chová křeček ve svém okolí, tak pro nás ten křeček je objekt. Ale my tomu neporozumíme, jestliže nepochopíme, jestliže neporozumíme, jestliže se nějak nevmyslíme do toho křečka, abychom to viděli jako strukturu, která se rozbíhá od něho.

A tahle struktura, která se rozbíhá od něho, asi jako pavučina se rozbíhá od pavouka, který je tam uprostřed – jako kdyby to z něho emanovalo, ne vlastně, že by to on zkonstruoval, ale jako kdyby to ze sebe vystříkl všemi směry a byl sám uprostřed – tak tahle vstaženost k subjektu vlastně nepotřebuje žádného prostřednictví vědomí, v němž *subjektivita* je chápána jako vědomí. Čili tam žádná *subjektivita* není. Vstaženost subjektu musí mít jiný název a já jsem se kdysi už v disertační práci, a od té doby to držím, pokusil vnutit terminologii *subjektnost*.

Není to výmysl. Ten termín jsem našel u Kozáka. Já jsem se jím nezabýval moc, ale Kozák vydal před válkou u Laichterů v *Otázkách a názorech* takový soubor úvah o vědě a tam promiskue používá *subjektivitu* a *subjektnost*. Takže to není pojmově přesně odlišeno, dokonce vůbec to není odlišeno. Marně jsem se pokoušel najít u něj nějak, proč jednou tak, jednou tak, nicméně to tam je mnohokrát, to slovo *subjektnost*. No a protože jsem odchovanec Kozákův, tak jsem neměl nejmenší potíže s tím to použít. Takže jsem si říkal, můj učitel to slovo zavedl – já nevím, kdo ho zavedl jiný, jinde jsem se s tím nesetkal – u něj to je. On sám v přednáškách už se k tomu nedobral, tak jsem si říkal, proč já jako jeho žák nemůžu na to nasedat, osedlat si to slovo a precizovat ho, jak se mi to hodí.

No a tedy *subjektnost* znamená vstaženost k subjektu. *Subjektivno* je jakási objektivizace ve vědomí této vstaženosti k subjektu. Čili ta vstaženost k subjektu, totiž *subjektnost*, je jakási niterná struktura, která v *subjektivitě* nachází více či méně adekvátní vědomou podobu, vyjádření. Tak v tomto smyslu by bylo lépe řečeno, že ta osvojenost světa hodně poukazuje na *subjektnost* toho osvojení. Takže s tím vědomím to vůbec nemá co dělat, čímž je ta otázka sklizena se stolu.

V té sociologii tam bylo taky řečeno, že problém sociality je vlastně problémem *intersubjektivity*. No, tak já bych navázal hned na to, co bylo řečeno. Správně by to měla být *intersubjektnost*. Protože nám nejde o *intersubjektivitu*. Co bychom zařadili do sféry *intersubjektivní*? Do *intersubjektivní* sféry například patří řeč. To je typická *intersubjektivní* sféra. To je objektivované, nic to neříká, je to ticho, ale pomocí toho se říká.

Naproti tomu vztahy mezi lidmi jsou *intersubjektní*. Samozřejmě také *intersubjektivně* jsou reflektovány, komentovány a taky eventuálně ta *intersubjektivita* tam funguje jako médium vztahů mezi lidmi. Ale ty vztahy reálné mezi lidmi jsou *intersubjektní*. Jsou to vztahy mezi subjekty a ne mezi jejich *subjektivitami*. To znamená taky, když dítě se plně otevře tváři matky, tak není ještě obyvatelem světa v této řeči. To znamená, že nemá ještě žádné řečové vědomí, nemá žádnou *subjektivitu*. My bychom mluvili o *subjektivitě* u kočky, vrány, paviána, člověka. Jestliže *subjektivitu* chápeme jako určitou objektivaci, to jest realizaci, uskutečnění, zpředmětnění niterné struktury, ozřejmění toho, co je uvnitř, tak samozřejmě ta *subjektivita* vůbec není raný fenomén.

Ta *intersubjektivita* má stejnou povahu jako třeba tištěné noviny nebo páska na dálnopisu a podobně. *Subjektnost* musí být z druhé strany, *intersubjektnost* musí být mým partnerem dešifrována. Kdežto tvář se ukazuje rovnou, nepotřebuje prostředníka. Vlastně *intersubjektivita* je odvozená věc, je to jakási druhotná, sekundární struktura nástrojové povahy, která sama o sobě nic neřeší nepromlouvá, asi tak jako samy o sobě nepromlouvají žádné signály. Chci-li předem vědět, co tento signál znamená, abych tomu mohl... a ten signál sám o sobě nic neznámá, nic neříká. Něco znamená, když já z řeči vím – v řeči

s těmi lidmi vím, jak kterému signálu rozumět, ale ten signál sám o sobě nic neznamená.

A jak to aplikovat do toho uměleckého díla, jaká v tom je souvislost? No tak takhle, můžeme říci tedy, že třeba vnější podoba uměleckého díla je mrtvá, že je jakýsi *relikt subjektivity*. My subjektivity bylo daleko víc, ale jakýsi *relikt*, jakási stopa subjektivity je zafixována ve vnější podobě uměleckého díla.

Ale mně jde, když přistupuji k uměleckému dílu, mně jde o to, abych porozuměl, že nějaké ty fleky a tak dále znamenají oblaka, jiné fleky, že znamenají strom, a nějaké ty fleky, že znamenají tu nějakou krajinu, pole a tak dál. To samozřejmě musím pochopit, že tam jsou jenom fleky. Když se podívám dosti zblízka, tak prostě tam žádnou trávu neuvidím, tam je to nějaký máznutí, to já mám pochopit, že jde o pole. Čili já potřebuju za tu vnější podobu toho uměleckého díla a porozumět něčemu, co je za tím. Čili přesně to dělám, když někdo ke mně se obrací svou subjektivitou. To jest já tou subjektivitou musím nějak proniknout, prolomit a dostat se k němu. Svým způsobem člověk, který je pro mě pouze tou subjektivitou, pro mě není člověk.

V Americe bývalo, já myslím, že ještě teď tam bývá, tak v třicátých letech tam šly obrovsky na odbyt takové brožurky, jak získat a udržet si přátele. Tedy postavení mezilidského vztahu, jako je přátelství, na těchto psychologických základech. Vůbec ten psychologický přístup, který to celé redukuje na to, jak si mám získat a udržet přátele, to dává ty lidské bytosti, které se mají stát mými přáteli, vůbec v sázku. Čili já člověka, kterého takhle získám jako přítele, vlastně nezískávám jako člověka.

Tedy to je přesně způsob, jak znemožnit skutečný vztah, bytostný vztah mezi dvěma lidskými bytostmi. To je sestaveno jen na subjektivitu.

Podobně teda samozřejmě takové ty běžné literárně-kritické nebo muzikohistorické a tak dál studie, které ukazují třeba takové ty vnější souvislosti, jak navazovaly v malířství školy na sebe a tak dále, tak ty zůstávají jenom u té instrumentální stránky a vůbec neříkají nic, co by nám pomohlo porozumět tomu skutečnému dílu.

Je to asi tak, jako když šlo o nějaké výzkumy, které braly různé partie Homéra a zjišťovaly frekvenci já nevím čeho všeho a tak dále a pomocí počítače zjišťovaly, jestli to psali různí autoři nebo stejní autoři a tak dál. Užitečná věc, která zůstává naprosto na povrchu a předpokládá, že Homér je významným dílem, tedy že *Odyseja* třeba je významným dílem. Ale kdyby to byla naprostá kravina, tak ta metoda zůstává naprosto nezměněná. Takže tato metoda vůbec neukáže, jestli Homér je velkej, nebo není velkej. Ona vůbec neukáže, o co tam jde, jaká je povaha třeba toho náboženského homérského stavu, vztahu lidí k bohům podle Homéra a tak dál. Tyhle obsahové záležitosti tam zůstávají naprosto stranou. Není to zbytečné, ale je to něco, co je naprosto na okraji a je to možné jen díky tomu, že vlastně tu nejpodstatnější věc nechává stranou. To je jako když chcete bytostně se přiblížit květině.

Já si pamatuju, jak jsem byl jednou, nevím, jestli to bylo v pozdním jaru nebo na začátku léta, u Josefa Zvěřiny a on tam měl – nevím, jestli jste u něj byli, tam když už byl přestěhovanej tam u svatého Rocha – tak tam měl dvě okna. Jedno měl u stolu, kde byl, a to šlo na zahradu, a pak měl jedno takový nízký, velmi vysoko, jako kdyby nad vchodem, klidně to mohl být nějaký vchod a nad ním jako okno, takové širší a takhle asi vysoko, takové podlouhlé okno. A to šlo na tu ulici. A tam v tom výklenku u toho okna tam měl tři květiny. Květiny neuvěřitelně vytrvalé... on jim říkal, kytky no... já jsem teďka hrozně vytahanej, si nemůžu vzpomenout. Je to jako kala, jenomže je to červený.

Jiný hlas: Kala.

Hejdánek: Ne, ne, ne, jako kala. To jsou ty, jak mají ten toulec barevnej, ale ty květy jsou na takovým jako stonku uvnitř, jako prstíčku, kterej je žlutěj... kala to má žlutý, červený vevnitř a kolem obalenej takovej kornout. To má tento *anthurium*, on *anthurium*, to je ten... česky si nemůžu vzpomenout. Prodává se to všude a tak dále, on měl nádherný, veliký listy a ty květy takovýhle prostě, to bylo hezký, jak se to, znamená v obdivu, babička úplně tak rozněžněla, nebo já nevím, jak to... tak nějak roztála a říká: „Vidíš, jak každý ten květ kouká na ty květiny.“ A teď tam byl takový kaktusář, který tam... no, to byl neobyčejně působivý moment a zároveň ukazující, koneckonců, kdo se trochu dostane do pěstování kyttek, tak ví, jak vypadá ten vztah k tomu, co pěstuje.

Jiný hlas: Ale to je pěkné, pravda, to je ono, milovat kytky, pěstovat je, milovat. To je vlastně neobyčejně zajímavá věc.

Hejdánek: Skutečně takový kaktusář, když vidí, jak se tam připravuje ten květ a ten jednoho dne vykvete, tak se cítí tak nějak oslovený tou kytkou. Já to tak nedovedu říct, jak by se to jinak řeklo.

Jiný hlas: Co je tam takového personálního?

Hejdánek: No, to je to citové puzení nebo přepuzení Schelerovo, to je ta první jeho...

Jiný hlas: Ale my jsme si pak říkali, že jsou pokusy, že květina... když přichází zlý člověk, se odvrátí.

Hejdánek: No, tak to se psalo, jestli je to pravda. Proběhlo to tiskem, dali na ni nějaké elektrody a zjišťovali, a ona skutečně nějaké tam má ty výkyvy, ty úleky. Snad je to pravda, řekněme, že ano. Já myslím, že v tom musí něco být i z biologického hlediska, to je docela zajímavá otázka. Ale opravdu něco na tom je, říkaly babičky, že ty kytky je třeba milovat. Když je někdo nemá rád, tak se kytkám nedaří. A většinou se to vykládalo zcela střízlivým způsobem: když ty kytky má rád, tak je zalévá, stará se o ně; když je nemá rád, často na ně zapomene, a tím pádem ty kytky chřadnou. Ale není to pravda. Ta kytka zřejmě reaguje nejen na to, jak je opečovávána, ale na ten osobní vztah člověka.

Je to asi něco na primitivnější úrovni, co známe u dětí. Pečujte, skvěle pečujte o dítě, krmte bezvadnou stravou, udržujte v čistotě, dobře oblečené a tak dále, a vezměte mu ten osobní lidský vztah, a je na tom mnohem hůř než dítě, které zdaleka tak nebylo opečovávané, a ten osobní vztah mělo. U té kytky já mám dojem, že na tom něco je, aspoň ty zkušenosti, které mám, tak z toho bych usuzoval, že něco v tom... to je vlastně *přesociální* kontakt nebo *sub-sociální* kontakt, že i tam něco je ještě, že je nějaký vztah podstatnější než jenom věcný i na tak nízké vegetativní úrovni. A že to je vztah já-ty do jisté míry, nebo nějaký *proto-já-ty*.

Sice ten kocourek mně neřekne ty, není schopen, a nicméně ten náznak je tam, a i v té kytce to je, tím, že kvete, tak kvete pro mě. To není jenom naše subjektivita, že to tak chápeme, to není jenom tak, to je skutečně něco takového v té kytce, co mě oslovuje. Byť na velmi nízké úrovni, že to samozřejmě není nějakým oslovením člověka člověkem nebo člověka pravdou, to jsou samozřejmě velikánské rozdíly. A přesto tam něco je, koneckonců by si člověk tohle mohl uvědomit: nebesa hovoří, nebesa vypravují slávu boží, květina taky, samozřejmě na nějaké velmi nízké úrovni.

A je myslím nesprávné to racionalizovat nebo racionálně vykládat jako že vidí člověk, jak je mrňavý a ten vesmír obrovský a že ten svět celý je nějak řízený, že má zákonitosti, že je to všechno v takovém pořádku, ten *kosmos* jako řád, a že to všechno je tak, jak má být, že za tím je stvořitel. To vůbec ne. Podívejte se na nebe a ono vás oslovuje. Nebe, hluboké nebe, ten vesmír sám o sobě. Podívejte se na západ slunce, podívejte se na nějakou obrovskou horu před sebou. To je taková moc, že to člověka až stlačuje. Málokdo má ty hory příliš rád, protože se cítí nějak znásilněný, takový podhozený, není to dost lidské. Lidská je českomoravská vysočina, to je taková lidská krajina. Přesto ty Alpy v tom obdivu jsou taky taková kulisa – ta rovina italská a najednou ty hory se tam tyčí, cosi takového až skoro nelidského. Ale co to znamená?

Že mě to oslovuje, a oslovuje mě to nesmírně mocně. To není jenom cizota, ta cizota mě oslovuje.

Lidé vyhledávají hory, jako vyhledávají pouště. To je jakési oproštění nebo jakési vystavení se krajnosti. Není to proto, aby je poušť oslovila, nýbrž aby je nic nerušilo, aby naopak bylo odstraněno všechno, co je oslovuje, aby byli vystaveni té krajnosti. Ta *teleologie*, tam už můžeme samozřejmě... asi ne, že by v tom bylo všechno táhnuto k tomu člověku a k účelu. Já vím, jak vy kaktusáři... já *teleologii* držím, ale v jiném smyslu, než v takovém tom nástrojově-účelovém, že by ty rostliny byly tady s tímto cílem a tak dále. Něco na tom samozřejmě je. Jestliže definujeme parazita jako tvora, který žije na účet jiného, tak kromě rostlin, nebo většiny rostlin, jsou všechny ostatní organismy paraziti. Některé rostliny také, ale zejména všechny živočišné, včetně člověka, jsou paraziti, poněvadž nejsou schopni se uživit, aniž by požírali druhé živé bytosti. Takže v tomhle smyslu chápat to, že jsou ty rostliny tady kvůli nám, protože my na nich parazitujeme, no tak k tomu ty rostliny jsou, abychom na nich parazitovali, mně se zdá, že to zas zkresluje ten správný pohled na věc, že teda tady býložravci jsou paraziti. A že tedy masožravci, šelmy, jsou zase paraziti na parazitech rostlin. Tohle je ta podstata věci. V té chvíli, kdy se řekne, že tady jsou jedni pro ty

druhý, tak se přikrývá taková ta negativita této záležitosti. To je v podstatě stejná negativita, jako ta, o které mluví sice třeba Čechov

Jiný hlas: ve *Třech sestrách* nebo...?

Hejdánek: ve *Třech sestrách* nebo v tom *Sadu*... jak se to jmenuje...

Jiný hlas: *Višňový sad*.

Hejdánek: *Višňový sad*. No prostě a dobře, že to bude všechno hluboce a tak dále a my tady teď, to je šílená přča, že za sto za dvě stě let to bude krásný. Čili vlastně my tady jsme jenom, aby to mohlo být krásný, čili my poháníme tu mašinu do budoucnosti.

Myslím, že to není vystižení, to je okrajovej rys. Podobně tak je okrajovej rys, že ty rostliny tady získávaly životní smysl tím, že budou sežrány, že? To je jako v pohádce od Andersena o vánočním stromečku, jak se strašně raduje, až ho někdo uřízne a přinese do toho sálu, že? To je prostě taková ta mystifikace. Tady ta negativita v tom nesmí být nějak dozlacována, musíme vědět, že žijeme z té negativity. Musíme vědět, že svět vězí v zlém. I tohleto do toho patří. A ať už to teda chápeme jako nějaký mýtus, anebo jako *fenomenologii*, tak myslím, že na tom je hluboká pravda, že hříchem člověka je nějak nakažen celý svět. Asi spíš *fenomenologicky* přiměřeno, protože koneckonců, že býložravci žerou rostliny a že šelmy žerou býložravce, to je záležitost, kterou nikdo není schopen ani konstatovat, natož hodnotit, leč člověk. Takže *fenomenologicky* je to jistě pravda, že teprve pro člověka a pro člověka se děje, že to je zlo. A taky teprve člověk je schopen proti tomu postavit aspoň polovičatou tu ideální situaci, kdy vlk s jehňátkem jdou spolu. Ale co žere ten vlk, to tam neříkají, a že to jehňátko také musí z něčeho žít, že musí žrát ty rostliny a že nejde ruku v ruce s rostlinkama, to tam nějak chybí. Ale určitá taková povědomost, jak by to bylo lepší, tam je, to je důležité. Taková ta všestranná vzájemná solidarita všeho božího stvoření.

Ideální existence je taková, která nepotřebuje parazitovat na druhých. Ne-li doufejme, že teda jenom z toho důvodu, že se nebudou lidé ženit a tak dále, ale taky, že nebudou jíst. Protože co jíst, že? To by ještě mohli pít vodu, ale bůh ví, co v ní bude. Ale jíst každopádně musejí parazitovat. Čili v tom ideálu může být ta *ambrosie* a tak dál samozřejmě. Je to zajímavý, že bohové nemuseli neničit své stvoření anebo nemuseli neničit nějaký nižší bytosti, ale že měli *ambrosii*, pokrm bohů. To je důležitá okolnost pro pochopení lidského povědomí o tom, že všechno stvoření vězí v zlém, že vlastně tady je něco v nepořádku i v té přírodě samotné.

No a to, že to vlastně rozpoznali lidi, to je zase důležité, protože samozřejmě, kdyby nějaký zvíře v ráji, třeba nějaký špaček nebo nějaká včela, osa, nabodla to jablko na tom stromu poznání dobrého i zlého, tak to není hřích. To mohl být hřích pouze, když to udělal člověk, kterej si uvědomil, že to neměl udělat. To poznání dobrého i zlého je tam naprosto nezbytné k tomu, aby to byl hřích.

Jiný hlas: [nesrozumitelné] *teleičnost*, také budoucnosti, k čemu to, a po téhle stránce *teleičnost* je víc než *účelovost*. Že do toho pozoruje, dává pozor na to. [nesrozumitelné] *legitimnost* té *teleičnosti*, která se podílí na... Je otázka, jestli můžeme mluvit o *teleičnosti* mimo sféru života. To je ten problém, to, co umožňovalo Aristotelovi mluvit o *teleičnosti* všude, to bylo prostě založeno ve slově a ne v myšlence, to jest, že *telos* znamenal zároveň také konec. Takže jakýkoliv proces samozřejmě má začátek, průběh a konec, v čemž ten konec nemusí být cíl. A ten konec vůbec ještě nemusí být nějak tvořený. Takže jenom slovo tady umožňuje tu oprávněnost. Ale je to samozřejmě otázka té evoluce, jestli je možné ji chápat jako proces *teleiční*. Každopádně ten charakteristický rys té *teleičnosti*...

Jiný hlas: Tady v té desáté staré, v té tvé, v té *Životní a duchovní bytosti*, tak se popisovalo to dění života, že se cítíme osobně voláni. Že ten vztah je zamlčen, vyjevuje se, že my k té pravdě proudíme. A potom tam Buber říká, že naše odpověď je, že říkáme bytostní základní slovo, aniž říkáme ústy ty. A ty jsi říkal, že to ty můžeme klidně říkat ústy, ale pak jsi to prohloubil, a to bych chtěl vysvětlit: tys říkal „aniž legitimně říkáme ty“. Co jsi tím myslel? Jestli bys to mohl nějak zdůvodnit.

Hejdánek: Ano. Mně se zdálo jenom pro začátek řeknu ještě, mně se zdálo, že tak, jak to on formuluje, tak jako by se dovolával něčeho, co v obecném povědomí není. Že nemůžeme říct: „Jak to? Vždyť my ho naopak říkáme!“ To je skutečně už na naše svědomí hodně náročné, abychom si uvědomili, že to říct

nemůžeme. Proto jsem to vyjádřil znovu jako legitimně. To znamená: skutečně posuzujeme legitimnost. Ne že bychom nemohli, že to je mimo naši vůbec možnost, že to je taková blbost, že nemůžeme. Naopak. Že za určitých okolností, kdy naše nároky jsou vysoké, tak posuzujeme, jestli legitimně můžeme.

Jiný hlas: No, tak to je asi, proč jsi tam vložil to legitimně. Teď k té otázce ještě víc. Ta naše odpověď na to osobní volání, které cítíme, je, že říkáme bytostní základní slovo, aniž legitimně říkáme ty.

Jiný hlas: Aniž to děláme ústy.

Hejdánek: No, tak já jsem to už potlačil. To jde. Ale legitimně to už pak není jenom ústy. Legitimně to znamená věcně a tedy, ať už ústy nebo jakkoliv, ale celou bytostí. No a to je ten problém, o kterém jsem mluvil. To je ten problém, jak zachovat tu *personalitu*, když nemohu pravdu považovat za osobu nebo osobnost. Tedy můžu já pravdě říkat ty?

Jiný hlas: Mně není docela jasné, na co se ptáš. Je to tohle? Ano, tohle. No, já jsem jenom chtěl vědět, tys tam řekl, tys říkal, že to je nepřesné, a upřesnil jsi to tím slovem legitimně. Je to nepřesné, nebo skutečně nemůžeme ani tou bytostí?

Hejdánek: Já jsem to nechtěl řešit. Já jsem tam řekl, že to je jeden z největších problémů, jak zachovat to pojetí, kterým se pokusíme toto pojmut, pochopit myšlenkově. To pojetí a zachovat tu skutečnost, že se cítíme osobně odpovědní a zároveň tu nesnáz překonat. Jak respektovat to, že nemůžeme pravdu – protože místo Bůh říkáme pravda – že nemůžeme pojmut jako bytost, která ne jenom, že se na nás obrací jako na ty (to je v pořádku, to my víme, že se obrací), ale že my se nemůžeme na ni obracet jako na ty. Neboť my víme, že když řekneme ty, tak že to je něco podobného jako my. Že to je bytost, která má své vnitro a svůj vnějšek. A teď: co je vnějškem pravdy? Jsou to jednotlivé pravdivé poznatky? Co je vnějškem pravdy?

Jestliže nemůžeme pravdu chápat jako *subjekt*... to jsme si zatím neřekli a já to teď tady přeskakuju... *subjekt* je ta struktura, která má svůj vnitřek a svůj vnějšek. No a jestliže nemůžeme chápat pravdu jako *subjekt* nebo Boha jako *subjekt*, nebo tam žádný vnějšek není... Byli filosofové, a křesťanství se s tím vypořádalo jednoznačně, že tedy tenhle svět, tak jak je, byl považován za vnějšek Boží. To prostě Bůh se navenek vjevuje jakožto tento svět.

To je pak *pan-en-theismus* nebo pokud se to bude vykládat, a ty radikální trvají na tom, že se jenom vjevuje, ale není v tom, tak pak je to *pan-en-theismus* a podobně. Tedy tohleto prostě je filosoficky nelegitimní nebo nepřipustné.

A teď co? Za jakých okolností můžeme se obracet k Bohu nebo k Pravdě jako k ty, když to není *subjekt*? Za jakých okolností můžem, nemůžem... Já to nechtěl řešit, já jsem jenom ukazoval, jak je to obrovské problém. A to problém velice důležitý nejenom teoreticky, ale prakticky.

--- (1980-06-16 [Osvětí] ad Buber II (2)_s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Tedy to, co tam *Buber* říká jako bytostný vztah, co ukazuje jako bytostný vztah celé bytosti, je vlastně postaveno poněkud nakřívo, protože to není vztah celé bytosti. My jako celá bytost, on jako žid by to měl vědět, jsme tělo i duch. My se nemůžeme vztahovat k druhému jenom duševně nebo duchovně. My se k druhému vždycky vztahujeme také tělesně. My ho vždycky také máme před očima, my se ho můžeme dotknout, můžeme podat ruku, a to všechno, tvář, to je přece celé tělo. Nejenom tělo, ale je to tělo. Není možné, aby matka se svou tváří naklonila k dítěti a udělala to jenom vnitřně.

Tedy to, co tam říká *Buber*, že to je já-ty, že to je vztah celé bytosti, to v sobě nese závazek, aby to byl vztah všestranný, vztah jak té vnitřní, tak té vnější stránky naší bytosti. Takže ten bytostný vztah, neredukovaný vztah, v sobě nutně musí obsahovat také vztah já-on nebo já-ono. Je tam přítomen. Chyba toho vztahu já-on nespočívá v tom, že by to bylo úplně cizorodé, že by to bylo něco naprosto nepatřičného. Chyba spočívá v tom, že je to částečné a absolutizované. Že je to něco redukováného a přitom nafouknutého do takové podoby, že se to tváří, nebo my to chápeme jako plné.

Jiný hlas: Že je to vlastně něco odvozeného z toho já-ty, protože jde o věci, kterých se to já-ty musí dotknout, aby mohlo být já-ono.

Hejdánek: Ano. To je fakt v pořádku. Ale přitom to já-ono není *epifenomémem*, by se dalo říct, není to

jenom něco, co je zdánlivé.

Jiný hlas: *Epifenomén* je něco zdánlivého. To je odvozený, zdánlivý. Ne, *fenomén* a *epifenomén*. *Fenomén* je to, jak se věci objevují, *epifenomén*, to je naprostý povrch *fenoménu*. To je něco, co je tak odvozené, že se to nemusí brát vážně. Vedlejší *fenomén*.

Jiný hlas: My jsme právě teprve se asi dostali k tomu, že já si vzpomínám, když jsme to četli s Ellerem v takzvaném filosofickém semináři, tak jednak opravdu jsme nevěděli, o co jde, protože jsme to četli jako laici, tak jsme nevěděli nic o světě, o činu, o mluvě, o řeči a o slovu. Ale co bylo hlavní, že jsme to celé četli právě s tím, že já-ty dobré, já-ono špatné. Tím jsme se dostali právě do takových krizí, že jsem měl vždycky pocit, že to není v reálném světě. Že se tam ocitáme v pohádce, ze které jsme potom vypadli, a najednou to bylo ono a opravdové já-ono. A zase jsme se tam vraceli na chvíli do takové *hellerovské* ještě rozjitřené v takovém kroužku, a pak ten celý svět prostě, když jsme vyšli na denní světlo, tak se to najednou zdálo, že celý ten svět byla strašně falešná věc. A teď on to ještě zdůrazňuje úplně jasně, jak se v tom *Heller* zrodil, protože on prakticky to je gnosticismus.

Teď mu to právě sloužilo k tomu jako agnosticizmu, že na to pak stáhl všechno, všechno ostatní bylo vedlejší. Teď ono to nemá žádné, nikde se to nesrazí s ničím. Je to daleko od světa, ode všeho. On nám dlouho ty věci vytahoval o tom, jak matka kočku, a ta kočka je mluvení, a on je... [smích]. Proto jsem teď teprve, já jsem z toho měl vždycky blbý pocit, a teď teprve tím, že jste to nakonec stáhl k tomu já-ono, ukázalo se to, začíná mi být jasné, proč jsem tehdy měl ten neustálý pocit provinění, že mám vztah já-ono a ne já-ty.

Jiný hlas: No pravda je, že on ten *Buber* *Hellerovi* značně nahrává. To, co jste teď k tomu řekl, to vlastně je takový kritický odstup od *Bubera*. On tohleto liší takhle od sebe, že jeden svět a druhý svět, není pravda. Je plný svět a potom částečný. Ale ten částečný svět je v tom plném obsažen. A chyba toho částečného je, když se vydává za celek. Není to tedy tak, jak jsi to říkal.

Jiný hlas: Čtyři nohy dobré, dvě nohy špatné. Čtyři nohy dobré, dvě nohy špatné. [nesrozumitelné] fenomény... Naopak! Čtyři nohy dobré, dvě nohy... Jak začali chodit po dvou, tak to bylo špatně. Dvě nohy lépe! Dvě nohy lépe! Počkej, dvě nohy lépe, dvě nohy lépe. [smích].